

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES
KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Brussel Stedenbouw en Erfgoed
Directie Cultureel Erfgoed
De Heer Thierry WAUTERS
Directeur
Kunstberg 10-13
B - 1000 BRUSSEL

Ref. DCE : 2264-0111 (corr. : H. Lelièvre)
Ref. KCML : AA/AH/SBK20334_636_PrinsesElisabeth_Hemelhoet
Bijlage : 1 dossier

Brussel,

Betreft : SCHAARBEEK. Prinses Elisabethlaan 22. Aanvraag tot bescherming als monument van de persoonlijke woning van architect Fr. Hemelhoet. Advies van de KCML

Mijnheer de Directeur,

In antwoord op uw brief van 21/03/2019, sturen wij u gunstig advies onder voorbehoud dat onze Commissie over bovengenoemde beschermingsaanvraag uitgebracht heeft tijdens haar vergadering van 3/04/2019.

DE AANVRAAG

Deze aanvraag tot bescherming betreft de persoonlijke woning van architect François Hemelhoet aan de Prinses Elisabethlaan 22 in Schaarbeek. Ze werd ingediend door de mede-eigenaars van het pand i.s.m. de Directie Cultureel Erfgoed. De Brusselse Gewestregering nam hiervan akte op 20/12/2018.

De woning is opgenomen in de Inventaris van het bouwkundig erfgoed van het Brussels Gewest. Die vermeldt:

De voormalige persoonlijke woning van architect Frans Hemelhoet (1875-1947), in neorenaissancestijl met art-nouveau-accnten is gesigeneerd op de benedenverdieping “FRS HEMELSOET / ARCH.” en gedateerd op de tweede verdieping “ANNO / 1902”. Dit huis maakt deel uit van een bijzonder homogene huizenrij uit dezelfde periode, van nr. 16 tot nr. 28.

Exterieur: *Opstand van drie bouwlagen onder mansardedak en drie ongelijke traveeën. Hardstenen benedenverdieping met verdiepte schijnvoegen en pilasters, witstenen verdiepingen met hardstenen elementen. Op de toegangstravee: inrijpoort onder een venster met kruisraam met zuil en een veelhoekige houten erker op druiper, in de vorm van een torentje van twee bouwlagen, voorheen met spits, waarvan enkel het platform en een deel van de makelaar zijn bewaard. Smalle tweede travee in risaliet, met venster op de tweede verdieping onder cartouche met het jaartal. Bredere derde travee onder puntgevel.*

Afbeelding van de voorgevel, kort na de bouw © BUP

1/3

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES

KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Venster op de benedenverdieping verdeeld door twee zuilen op uitspringende voet. Boogvormige erker met dubbel kruisraam, bekroond door een terras met postamenten en smeedijzeren traliewerk, voor een glasdeur met twee fijne metalen zuiltjes. Geveltop onder aedícula met boogvormig fronton en obeliskvormig topstuk. Handelszaak uit 1933 n.o.v. architect Armand Fastré: wijziging van het venster op de tweede travee in een deur – thans opnieuw gewijzigd in een venster – en plaatsing van raamwerk met glas-in-loodraam in de twee muuropeningen. Smeedijzeren borstweringen bewaard; traliewerk van de vensters op de benedenverdieping verwijderd. Opmerkelijke beglaasde smeedijzeren deur, oorspronkelijk versierd met glas-in-loodramen met irissen en voorzien van klinken in de vorm van een hagedis. Kroonlijsten bewaard. Raamwerk van de eerste verdieping en van de erker bewaard, met bovenlicht met roedeverdeling en gekleurd glas, het overige raamwerk vervangen, op de benedenverdieping met de oorspronkelijke glas-in-loodramen uit 1933.

Interieur: *Inrijpoort naar breed vierkant trappenhuis onder daklicht. Bewerkte smeedijzeren leuning. Het trappenhuis wordt verlicht door brede muuropeningen versierd met glas-in-loodramen. Op de benedenverdieping, vooraan, bevond zich oorspronkelijk het bureau van de architect, met links daarvan een kabinet. Op de eerste verdieping, vooraan, eetkamer in neo-Vlaamse renaissancestijl, met lambrisering en plafond met zichtbare balken. De ruimte is opgedeeld in twee vertrekken verbonden door een open muuropening versierd met een uitgesneden houten arcade. In het midden, salon in neo-Lodewijk XVI-stijl. Halfronde veranda achteraan.*

Het achtergebouw, thans als woning gebruikt, ontstond door de uitbreiding van een hangar met één bouwlaag, ontworpen in 1907 en gewijzigd in 1913, in 1926 (n.o.v. architect Armand Fastré) en in 2000.

ADVIES KCML

De KCML brengt gunstig advies uit over de bescherming op voorwaarde dat de omvang van deze maatregel uitgebreid wordt tot de totaliteit van het huis aan de straatzijde.

De bescherming van het pand is gerechtvaardigd vanwege zijn intrinsieke architecturale en esthetische waarde, zijn belang als persoonlijke – en debuutwoning van de architect en omwille van de betekenis van diens oeuvre in de artistieke ontwikkelingen aan het begin van de 20e eeuw.

Princes Elisabethlaan met zicht op het Station van Schaarbeek - © Delcampe.net

Bovendien is het herenhuis, met de woningen 11, 13, 15, erg beeldbepalend voor de Prinses Elisabethlaan die begin 20e eeuw werd ontworpen als prestigieuze verbinding tussen het Gemeentehuis en het Station van Schaarbeek. Dat geldt ook voor de andere realisaties van Hemelsoet in de buurt, zoals aan de Lambermontlaan, de Sleecxklaan, de Louis Bertrandlaan, enz. Zijn oeuvre draagt dan ook bij tot het eigen karakter van deze Schaarbeekse wijk.

COMMISSION ROYALE DES MONUMENTS ET DES SITES

KONINKLIJKE COMMISSIE VOOR MONUMENTEN EN LANDSCHAPPEN

Architect François Hemelsoet (1875-1947) behoort tot de zogenaamde tweede generatie art-nouveau architecten die, na Victor Horta en Paul Hankar, een persoonlijke invulling gaven aan deze stijl. Hij verwierf in het decennium voor de Eerste Wereldoorlog een sterke reputatie als architect van burgerwoningen die hij voornamelijk in zijn geboorteplaats Schaarbeek tot stand bracht maar ook in Etterbeek en Sint-Pieters-Woluwe.

Na een praktijkopleiding, vermoedelijk bij architect Henri Jacobs, werkte hij zelfstandig vanaf 1902. Zijn persoonlijke woning vormde het debuut van een productieve loopbaan en getuigt van zijn geheel eigen synthese van de heersende eclectische en art-nouveau invloeden. Deze woning wekte van bij de bouw veel belangstelling en werd reeds in 1907 gepubliceerd in het tijdschrift *Vers l'Art*¹.

Zoals blijkt uit een bezoek op 3/04/2019 door een vertegenwoordiger van de Commissie, bleven zowel de buitenzijde als het interieur van de woning grotendeels en in goede staat bewaard. Nochtans zijn de eigenaars eerder terughoudend betreffende de bescherming van het dak, de traphal en het achterhuis omdat zij renovatiewerken voorzien die aan deze delen zouden raken (onderverdeling van de wooneenheden, zonnepanelen, dakterrassen, ...). De ter bescherming voorgestelde delen beperken zich tot de voorgevel, de inkomhal en het interieur van de eerste verdieping.

De Commissie kan hiermee niet instemmen en vraagt vanuit wetenschappelijk oogpunt om het herenhuis aan de straatzijde in zijn 'totaliteit' te vrijwaren. Zij gaat er wel mee akkoord het achterhuis met geringe erfgoedwaarde niet in de bescherming op te nemen.

Een volledige bescherming kan de eigenaars helpen om alle originele elementen te behouden en te restaureren. Zo is bijvoorbeeld de trap over de volledige hoogte merkwaardig en is ook het dak beeldbepalend voor de voorgevel.

Deze maatregel belet echter niet dat men in het herenhuis noodzakelijke renovatiewerken uitvoert. Een globale bescherming houdt immers rekening met de onderlinge verschillen tussen de ruimtes eigen hun status en hun initieel gebruik. De Commissie wijst er trouwens op dat 'gedeeltelijke vrijwaringen' in het verleden vaak voor discussie en verwarring hebben gezorgd bij het beheer en dat men ze in de mate van het mogelijke moet vermijden.

In dat kader, en om latere misverstanden te voorkomen, is het daarom aanbevolen per ruimte een korte beschrijving en een fotodocumentatie op te maken en toe te voegen aan het definitieve dossier. De in de Inventaris opgenomen beschrijving is voldoet immers niet voor het interieur, noch voor de achtergevel. Tevens kan men eventuele preciseringen inzake het toekomstige beheer opnemen in de bijzondere behoudsvoorwaarden van het beschermingsbesluit.

Hoogachtend,

A. AUTENNE
Secretaris

C. FRISQUE
Voorzitter

Kopie: BSE-DCE : H. Lelièvre

Gemeente Schaarbeek : M. F. Nimal, Schepen bevoegd voor het Erfgoed fimal@schaerbeek.be / stedenbouw@schaerbeek.be

¹ pl. 87-89, 114 – zie ook CALTAGIRONE, S., "La maison personnelle de François Hemelsoet. Un audacieux éclectisme teinté d'Art nouveau", *Les Nouvelles du Patrimoine*, 125, 2009, pp. 14-15.